శ్రవ్య నాటిక:

★ మహాభినిష్క్రమణము ★

(దివ్యజ్యోతి నాటకంనుంచి ఒక ఘట్టం)

కథా కథన బృందగీతి.

ప్రణయకేళితమ్మగు ఒక భవ్యమనోహర్మ్యమున
సిద్ధార్థుడు యశోధరా జీవితేశుడయ్యె
వయోవృద్ధుడేని రుగ్ణవాదిని శవమేని
బింబమౌ విశ్వవేదనమేని కనుగొనలేని
కనగరాని వినగరాని నవ సౌధమందు
ప్రణయ ఫలమ్మో రాహులుండాతడు జన్మించె
ప్రణయ సిద్ధితమ్మగు తన ధర్మహర్మ్యమందు
కొలువుదీరు పసిడిముద్దు తనయు గనిన
మంటి
బంధితుడౌ గౌతముని మానసమ్మునందు
వసుధ నెల్ల కౌగిలించు వలపు పెరుగుచుండె
వయసుమీది, తలపులోని మనసు కరగు
చుండె

ప్రభాత గానం

అమల హృదయ విహంగారా
సకల సకల జనార్తి మోహారా
విదారిహితములో ని నేత్రమ్ముల వలెను
హిమార్ద్రితములో శలనదుల రాగమ్ము
ప్రబలెను
అదిగో, ప్రథమ శకుంతమనోహర గానమ్ము
అదిగో, ప్రాసాదంగణ ఘంటాధ్వానమ్ము.
(పక్షుల కలకలం— ఘంటానాదం)

సిద్ధా: విజయా.

సైతా: ప్రభూ. జయం.

సి: ఏ పాట వెనుక వినబడే ఆ పాట—ఆ పాట—విన్నావా?

సైతా: ఏ పాట ప్రభూ.

సి: అదిగో చూడు ఆవేహో దేవతలంటాడు—ఎవ్వరివో పరిచితాలు, ఏవో పూర్వ శారదాలు.

సైతా: చిత్తము ప్రభూ....పలికినవారి దాసుడు దేవతాకంఠాలు విన నోచుకోలేదు.

సి: విజయా... విజయా....విను. విను....

ఆకాశవాణి: భ్రమరా భ్రమరా నీనువ

బృందగీతి: భవనము విడుమా
మర్త్యజీవితమ్మున నేమనుకొన్నావు?
అర్థవ్వరమో, భరమో విశ్వవనమ్మో....
ప్రళయప్రతియో సంతత హింసారతియో....
భ్రమరా భ్రమరా సుమభవనము విడుమా
దేశదేశముల ప్రమోదశోకము కానము
కానము
ఆశలరయు నయనమ్ముల రాలిన వ్రతులు
అశ్రులు
అంతఃపురమేల? ప్రణయ పంజరమ్మేల
తెమ్ము
భ్రమరా భ్రమరా నీనువ
భవనము విడుమా.

సి: నిజమే. నిజమే! అంతఃపుర మేలనా? దేశదేశాల నయనాల అశ్రులా.... ఈ అంతఃపురము నాదికాదు. ఈ సదనము నాదికాదు అవునా విజయా....

యశో: (దూరంగా పిలుపు ఏడుపు) నాథా.... నాథా.... నాథా.... ఈ స్వప్నం నిజమేనా? నిజమేనా? మీరు నన్ను బిడ్డను....రాజసౌధాన్ని, కపిలవస్తు నగరాన్ని వదిలేసి....అడవులకి. .. (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చును)

శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంతరావు

సి: యశో...యశో....నిజమే! నిజమే! దుఃఖించకు సఖీ....ఇటు చూడు. నీ పక్కనే వున్నానుగా....చెప్పు

యశో: అది ఘోర దుస్వప్నం నాథా. మిమ్మల్ని నే వదల్లేను. మీరే నా లోకం.

సి: యశో, ..యశో...నీవే నా లోకం అనుకుంటూ వున్నాను నేనుకూడా యిన్నాళ్ల కాడ. అది ఎంత వాస్తవమో అంతకంటె వాస్తవమైన సత్యం ఈ రోజున నాకు స్ఫురించింది. నా యశో....సూర్యదేవు డుదయించి, మన ప్రాసాదము దాటి, పడమటి విద్యద్దేశ లోకాలపుగా ఎన్నో దేశాలు ఎందరో ప్రజలు ఆయన ప్రకాశం వల్ల జీవిస్తున్నారు. ఆ విద్యుద్దేశకి అవతల ఎన్ని దేశాలు? ఎందరు ప్రజలు? మానవులు, జంతువులు, పక్షులు, కొండలు, నదులు అన్నివి. ఇంత విశ్వాన్నీ వదలి మన ప్రేమలు ఏకవ్యక్తిగతాలై సంకుచితాలై పోతున్నాయి. మన ప్రేమకి ఈ జగత్తులోని జీవులందరూ పాత్రులు కావలెనండీ.... అహో....యశో....నేను ఆ ప్రపంచమంతా దర్శిస్తాను. ప్రేమిస్తాను.

యశో: నాథా, మీరు నన్ను విడిచి యెక్కడకూ వెళ్ళవద్దు ఈ భవనం విడిచివెళ్ళవద్దు.

సి: ఈ భవనాని కవతల యేముందో తెలిసికోని యశోధరా, విజయా....చెప్పు....మన ప్రాసాద ప్రాకారాని కవతల యేముంది?

విజ: ప్రభూ....మొదట— మన రాజధాని కపిలవస్తు, అందలి ఆలయాలు, ఆరామాలు, తపోవనాలు, సస్యభూములూ. ఆపైని మైదానాలు, అరణ్యాలూ క్రోశాలపై క్రోశాలు గడచాక బింబిసార మహారాజు రాజ్యం....మగధ, విశాల సామ్రాజ్యం, కోటానుకోట్లు ప్రజలు.

సి: మంచిది మేం మన నగరమంతా దర్శించాలి పోయి చన్నుని రథం సిద్ధంచెయ్యమను.

విజ: చిత్తం ప్రభూ.

సి: ప్రియా....కోటకి అవతలున్న కోటానకోట్ల ప్రజలతో స్నేహం చెయ్యనా యిప్పుడు?

2 వ రంగం

(ప్రకటన—రాజవీధి.... సిద్ధార్థుడు, చన్నుడు రథముపై)

బృంద: జయజయ దేవ ప్రణయ రథము
ప్రణయ రథమందు మన పార్థివుని
తనయుండు
పురమేగ దలచెనో ప్రజలారా

ది సివిల్ ఇంజనీరింగ్
కాలేజి, మచిలీపట్నం.
శ్రీ గవర్నమెంటు వారిచే బి. ఇ. డిగ్రీకి సమానముగా రికగ్నయిజు కాబడిన ఎ. ఎం. ఐ. యి. కోర్సు 15-6-56నుండి ప్రారంభము. వివరములకు రెండు అణాల స్టాంపులు పంపుతూ ప్రిన్సిపాల్ కు వ్రాయుండి.

వికలాంగులగువారు! వివశులై
అగువారు!
హతభాగ్యు లగువారు....మృతరోగు
లగువారు
తొలగిపోండో అనథలారా....
కథ వరము
తొలగిపోండో అనథలారా....

(జన కల్లోలం, జయ ధ్వానాలు, రథ గమన ధ్వని)

సి: కోటబయటి ప్రపంచం...మహా సుందరంగా వుంది ఛన్నా....నేనంటే యెంత ఆదరణ వీళ్లకి! వీళ్లెవరూ రాజులూ కారు. రాజకుమారులూ కారు. ఆ సోదరీమణులంతా యెంత ఆనందంతో కలకల్లాడుతున్నారు! (స్త్రీకంఠ స్వరాలు. జయీభవ) ఈ పుష్పహారాలూ, పూలూ, నాకెంతో సంతోషం కలిగిస్తున్నాయి.

బాల కంఠం: యువరాజా! సిద్ధార్థ కుమారునికి జయీభవ....ఇవిగో కర్పూర హారాలు....

సిద్ధా: మంచివాడవు బాబునా....సుఖీభవ.... ఛన్నా....ఎంత ఆనందంగా వుంది....ఈ ప్రజల్ని చూడటానికి. నేనింకా చూడని చోటులన్నీ చూపించు. పోనీ రథం.

(జయీభవ)

వృద్ధ దరిద్రుడు: (దగ్గుతూ)

రేపో మాపో పోనేపోతా
కడుపు కలిగిన నా కన్నతండ్రీ
కాసింత బిచ్చం
కలిమిగలిగిన నా కన్నతండ్రీ—(దగ్గు)

పౌరుడు: పోరా, దరిద్రుడా. యువరాజా రథానికి ఎదురులే. చూస్తే కొరడ వేస్తారు.

దరి: బాబూ, కొరడవేసినా ఈ ఆకలిబాధ తప్పుతుందేమో! కాసింత బిచ్చం రేపో మాపో పోనేపోతా.

(రథం, జయధ్వానాలు మొదలైనవి)

(దరిద్రుడు బిచ్చపు పాట పాడుతూ నే వుంటాడు)

పౌరుడు: చూశావా (కర్రతో కొట్టి) యువరాజు రథం....దారిలో లేవకురా....

సి: (రథంపై) ఎవరది.... ఉండనీ....ఛన్నా ....ఛన్నా....అచ్చు మానవాకారంలోవున్న అక్క రూపం ఏమిటి? అలా వంగిపోయి, శిథిలమైపోయి, అసహ్యంగా, భయంకరంగా, జాలిగా హృదయం కరిగిపోయే ఆ దృశ్యం ఏమిటి ఛన్నా ....ఒక్కొక్కప్పుడు మానవు లిలాగ కూడా జన్మిస్తారా? రేపో మాపో పోతా నంటా డేమిటి? తిండిలేకనా ఆ యెముకలిలా పైకి పొడుచుకు వస్తున్నాయి. పాపం! ఆ దేమి బాధో?

ఛ: యువరాజా....ఎంత దయార్ద్రం మీ హృదయం. వీడు వయోవృద్ధుడైన మనిషి. ఒక నాలుగు పుష్కరాల క్రితం వాడి వీపు తిన్నగానే వుండేది. కళ్ళు కాంతిమంతంగా, దేహం నిగనిగలాడుతూ కూడా వుండేవాడు. ఏళ్లు గడిచినకొద్దీ లోని సత్తువ తరిగిపోయింది. వాడు బ్రతికిన బ్రతుకంతా ఒక దీపంలా వెలిగినవాడు. ఇప్పుడది చమురు తగ్గి, ఆరిపోయేముందు రెపరెపలాడుతోంది. అది వయస్సు లక్షణం, ప్రభువు లా దృశ్యం లక్ష్యపెట్టడ మెందుకు?

సి: (దయార్ద్రంగా) కాదు ఛన్నా....ఈ స్థితి ఇతరులకి కూడా వస్తుందా అని. అంటే ఎప్పుడో అడుగుతున్నా, లేకపోతే ప్రతివాడూ అలా కావలసిందేనా?

ఛ: యువరాజా! అంతకాలం బ్రతికినప్పుడు వార్ధక్యంవచ్చి అందరూ అలాగ కావలసిందే.

సి: ఆఁ! అంతకాలం జీవిస్తే నేనూ అలాగవుతానా? యశోధర నాలుగు పుష్కరాలు జీవిస్తే వార్ధక్యం వస్తుందా? మాలినికి, జ్వాలకి, సుమతికి? అందరికీ?

ఛ: చిత్తము. సాయంత్రపు వేళ ఎప్పుడైనా తిరిగి చూశారా ప్రభూ....మన ఉద్యానవనంలో ఉదయం వికసించిన కమలాన్ని....

సి: అవును ఛన్నా....అవి సాయంత్రం కనబడ వెందుచేత?

ఛ: వాటిని త్రుంచి వేస్తారు ప్రభూ ...

సి: ఎందుకు?

ఛ: ప్రభూ .... సాయంత్రానికి అవి వాడి పోతాయి. అవి ప్రభువుల దర్శనానికి మనోహరంగా వుండవని త్రుంచేస్తారు.

సి: మానవ జీవితమూ అంతే అన్నమాట ... అయితే, నా సందర్శనానికి మనోహరంగా వుండవని చెప్పి, ఈ నగరంలో కొన్ని దృశ్యాలు చూపించడం లేదుకదూ. ఈ విధంగా అలంకరించని సాధారణ వీధుల్లోకి ఎందుకు పోనివ్వవు రథం?

ఛ: ప్రభూ ..సాధ్యమైనంతవరకు అటువైపు పోవద్దని సెలవిచ్చారు. ఇప్పుడు తమ సెలవైతే ...

సి: పోనీ అటే పోనీ....(జయీభవ నాదాలు, రథం....ఫేడవుట్)

(విపణివీధి కల్లోలం)

సి: ఛన్నా .... రథ మాపు. ఆపు. నా దుస్తులు మార్చి, నిరాడంబరంగా పాదచారులమై పోదాం. (విరామం) ఛన్నా. ఇంత కల్మషంతో అశుభ్రంగా, దుర్గంధ పూరితంగా యీ వీధు లిలాగున్నాయేం. ఇక్కడేమిటి యింతమంది జనం?

ఛ: ప్రభూ....ఇది విపణివీధి. ఇక్కడ సంత జరుగుతోంది.

హంసి: ఏమే, నీలా! యువరాజు పట్నం చూడవచ్చాడట. ఉత్సవంలోకి నువ్వు రాలేదేమమ్మా!

నీల: అవునే, హంసినీ! మా భాగ్యవంతుల వీధికి రాడుగా....

సి: సోదరీ తప్పక వస్తాడమ్మా!

నీల: ఇతగా డెవరు చెప్మా....

వర్తకుడు: రత్నకంబళ్లోయి రత్నకంబళ్లోయి...
రాజాధి రాజు పైవేసే,

(మిగతా 63 వ పేజీలో)

మహాభినిష్క్రమణము

(నాటిక)

(౩౮ వ పేజీ తరువాయి)

[illegible] మైనది.
[illegible] మైనది.
[illegible] మైనది.
తిన్నకొంటుట్టు కావాలి
తిన్నది అరిగించుకోవాలి
పట్టుకొంటుక్కోలు ...
పట్టుకొంటుక్కోలు ...

సి: ఛన్నా! ఇతడెవడు?

ఛ: ఇతడొక భిక్షుకుడు యువరాజా!

సి: ఇతని కేమి పని?

ఛ: ఆ కొంటుక్కొని తమాషా చేసి డబ్బు తెచ్చి, తిన్నుకొని జీవిస్తాడు.

సి: ఇతని జీవితానికిదే పరమావధి కాబోలు పాట:

బ్రతుకే ఒక ముగిందా
[illegible] తెలుసు [illegible]
[illegible] పాడు భగ్గందా
బతుకే ఒక [illegible]
[illegible]
[illegible] అన్ని పెట్టే
[illegible] నా చీకె పెన
కష్టమైన సుఖమైనా ....బ్ర

సి: ఇతడెవరు?

ఛ: బట్టలు నేసే సాలెవాడు!

సి: ఆశలంటాడు, బ్రతుకంటాడు, కష్టసుఖాలు పడుగూ పేకా అంటాడేమిటి ఛన్నా?

ఛ: చిత్తం ప్రభూ కష్టసుఖాలు వస్త్రం నేత లోని పడుగూ పేకా అని, అవే జీవిత రహస్య మని.

సి: జీవిత రహస్యాలను గురించి వీళ్లకూడా చింతిస్తుంటారా ఛన్నా?

ఛ: అవును యువరాజా కాని వసించుకో [illegible] పాటలలో ఆ చింతను ఋషిస్తుం టాడు.

మాదేకు:

టక్కు టిక్కు టక్కు టిక్కు
[illegible] టక్కు [illegible] [illegible] ....
మాకితోడ కలిసివుంటు
మాపే మన బతుకురా
[illegible] కడిచిన
[illegible] సంచితాళిరా ....
[illegible] గుడిగ దూది పైని
మనసుతీగ నెక్కు పెట్టి
మామిలోన చిక్కు పడిన
[illegible] తీసివేయరా ....

సి: ఇతడెవడు?

ఛ: దూదేకుల వాడు.

సి: ఏ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కాబట్టికి. [illegible]

కవ్వు రి:

[illegible] పలపు [illegible]
[illegible] [illegible] — [illegible]
[illegible] [illegible] — [illegible]
మంటకిలగ [illegible]
[illegible] పెటికోలు తమ్ముడా
నీ [illegible] ప్రాణాలు తమ్ముడా ...

రోగి:

అమ్మో, భగవంతుడా అమ్మా, [illegible] [illegible] ఈ [illegible] [illegible] బాధ.... అమ్మో.... [illegible] [illegible] ... [illegible]. అయ్యో [illegible] ... [illegible] ... [illegible]..

సి: [illegible], [illegible], [illegible] నాయనా. ఏ బాధ [illegible] ..ఎదురు లేవలేవు ఛన్నా. ఛన్నా. ఇతనికేమిటి బాధ ...[illegible] ఎక్కి ఎక్కి అలా జాలిగా మూలుగుతా డేమి? మాటరాదేమి వానికి?

ఛ: యువరాజా వీడు దీర్ఘవ్యాధితో బాధ పడుతున్నాడు. వాడి శరీరంలో ధాతువులన్నీ నశ్చి పోయాయి. రక్తప్రసారం పోటుపాటుల్లోపడి నిలవలేక పోతున్నాడు. తెగిపోయిన వింటి నారి లాగ వాడి నరాలిప్పుడు పట్టుతప్పాయి. కళ్ళు మూరి వాడి ప్రాణం పొక్కసారిగా పోనీక .... అడుగో....వాడు పూపిరి....పొగపీల్చినట్లు పీలు స్తున్నాడు....క్షణక్షణం మరణబాధే వాడికి. యువ రాజా మీరు వాణ్ణి అలాగ పట్టుకోవడం మంచిది కాదు మీ ఆరోగ్యానికి. ఆ వ్యాధి వ్యాపించి అంటుకోగలదు. మీకుకూడా....

రోగి: ఉఫ్....ఉః....

సి: భయంలేదు నాయనా.. ఛన్నా....ఇలాంటి వాళ్ళు ఇంకా వుంటారా? బాలామంది వుంటారా? నేనూ ఇలా గావచ్చా?

ఛ: మహాప్రభూ. ఇది అనేక రూపాల్లో అందరు మానవులకీ వస్తుంది. రోగాలు గాయాలూ సింహాలు, ఉష్ణజ్వరాలు, గ్రహణి, పక్షవాతం, కుష్ఠు....ఇలాగ ఇన్నిరూపాల్లో జగత్తంతా ఆనాని కంతకీ విచ్చలవిడిగా వ్యాపిస్తుంటాయి....ఎప్పుడు వడితే అప్పుడు.

సి: అవి తెలియకుండా వచ్చి మీద పడ తాయా ఛన్నా.

ఛ: చిత్తం. ఏమీ ఎరుగనట్టు తెలియగా, పాము లాగ, పొదమాటునుంచి ఎప్పుడిటికే ఉరికే వులి లాగ [illegible], కొన్నిటిని వదిలి, కొన్నిటి ప్రాణాలు గ్రహించి....వివిధ విధాలుగా సంచరించి.

సి: అయితే, మానవులందరూ....నిరంతరం భయంలో జీవిస్తున్నవాడు....ఎందుకో?

ఛ: చిత్తం ప్రభూ...హూరక్షణింపడి చేసు కున్న పాపాలు ఈ విధంగా ఫలిస్తాయి.

సి: మరి ఈ జాతి నిత్యంగా సుఖంగా, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మార్గం.

ఛ: విశ్వనాథ దేవుడే [illegible] ప్రభూ.

సి: [illegible].. [illegible]?

ఛ: ప్రభూ, [illegible] కర్మమే. అన్నాము [illegible].

సి: కాలాదావా, వ్యాధులూ, మృత్యువూ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గారు. ఒకరేకే [illegible] [illegible] ఇదంతాలాగ ... మూలాగదానికి [illegible] [illegible] ప్రతిక్ష ప్రతిక్ష ... [illegible] [illegible] [illegible] ఏమి [illegible] ఛన్నా....

([illegible]...[illegible], [illegible] [illegible], [illegible] — [illegible] .. [illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] ...)

ఛ: [illegible] ...

సి: [illegible]

ఛ: చిత్తం. మరణం. [illegible] [illegible] అనుభవం మరణం—అదో ఒక విధాన్ని [illegible] ఒకప్పుడు! గౌతముండే తిన్నగా ముసలివారవు దారు బాలామంది బాధతో వ్యాధితో పోనోతాడు, అంతా మరణిస్తారు తుదకి. అదిగో మృత్యు దేహం, [illegible] బంధువులు ...ఇది శ్మశానానికి త్రోవ .... ఇదే శ్మశానం .... దారు కఱాలు ... చితి .. మంటలు ...

శ్మశానగీతి:

రగిలి మండెను గిరిజ్వాల ...
ఎగసి యూర్చెను దానకీల ...
మేడలో వాడలో తోటలో గూట్లో
అమిరియా పాపేటి కనుకుహా [illegible]

తనువు మండెను చితిజ్వాల....
కసిలి యూర్చెను దహనకీల ...
[illegible] పంతలి అనలి [illegible]
ఎగురుదా గొంతెట సగటి [illegible]

తనువు మండెను చితిజ్వాల....
కసిలి యూర్చెను దహనకీల ...

సి: బ్రతికే ప్రతిజీవికి తుది అనుభవం ఇదే అన్నమాట.

ఛ: అవును ప్రభూ ...బ్రతికే ప్రతి జీవికీ తుది అనుభవం. గొప్పవాడు పేదవాడు, మంచివాడు, చెడువాడు అందరూ మరణిస్తారు గుండెపు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] జీవి ... మళ్ళీ ... [illegible] . [illegible] .. ఎవరు [illegible] ?.... [illegible] .... [illegible] [illegible] [illegible]

శంఖా!— వలయా, వంశా, తుర్యా, బాధా ధ్వాధీ....మళ్ళీ వుదిదాం....

సి: ఛన్నా....ఛన్నా.... వెనకకు మళ్లు....

ఛ: రథం అధిరోహించండి ప్రభూ.

సి: అయ్యో, పిడితలోకం.... పీడితలోకం.... పంతతం శోక, వ్యాధ్యుభయ జాలంలో చిక్కుకున్న నా కోటి జీవలోకం!.... గ్రహించాను జననానికి దుఃఖమే సర్వప్రసానం!— యౌవనానికి వార్ధక్యం!— ప్రణయానికి వియోగం!— జీవానికి దుస్సహమైన వ్యాధ్యువు!— తిరిగి తిరిగి పుట్టు తిరిగే యొరగని జన్మలు. తిరిగి తిప్పి—ప్రవాదాలు, నా స్వతమైన శోకాలు...... వీటి పోనపోయాను నేను కాదా. జీవించని మెంతో సుందరి మనుకున్నాను. జీవితం నిత్య వసంతానికి సమమన్నా, కాని జీవులకీ నాకూ భేదమేది?.... వారు భగవంతునికోసం మొర పెట్టుకుంటున్నారు. ఆయన కి మొరలు వినబడుటమే లేదేమో; వారికీ నాకూ— అందరికీ కూడా కావా తిన్నారు తిరుగోపాయం; ఏదీ? బహుశా దేవతలు కూడా నిస్సహాయులే ఏమో....కోటి హృదయం మొరలు వినలేనివారి కేమిటి? ఛన్నా....ఛన్నా.... నేను ఏ క్షణంలో అవారి నెవ్వరిచే దుఃఖపడనయ్యాను. ఈ బ్రహ్మ ప్రపంచాన్ని సృష్టించిన దెందుకు? దుఃఖమయం, నిర్భేదం చేయ్యడానికా? అతడు సర్వశక్తిమంతుడా? భగవంతుడా?.... ఛన్నా.... ఇంటికి పోనీ.... రథం.

అంతరీ వాణి.... గేయం:

సౌమ్యమూర్తి! పోదువో వస్తువని పోదువో
ఈరాత్రియే ఈరాత్రియే ఈరాత్రియే
రాజాధిరాజువైన సింహాసనమ్ము పైన
పికా! యోగివైన వ్యాఘ్రాజినమ్ము పైన....
మణిమకుట ధారివైన నీ కుబ త్యాగమ్ములోన ని
గృహత్యాగమ్ములోన సర్వ జగమ్ము
సత్కృతమ్మౌను

ఇదె యశోమార్గమౌను సన్మార్గమౌను.... ఈ రాత్రియే మహాప్రస్థానపు రాత్రి....

యశో: నాథా, నాథా! ఈ భయం ప్రవిరాత్రి తరుముతోంది.

సి: (కలవరింత) అయ్యో! నా రోదనలోకం— బాధిత లోకం.

యశో: నాథా నాథా! మీకు కూడ కలవరింతలా? ఒక్కసారి లేచి నాతో తీయగా మాటాడరేమి?

సి: ఏమిటి?

యశో: అయ్యో నాథా! తిరిగి అటువంటి స్వప్నమే. గుండెలు భయంతో ఉరుకు చెక్కి—పోయినై. కాషాయాంబరాలు ధరించి మీరు వెళ్ళి పోయారు. నేను మిమ్మల్ని అనుసరించలేక పోయాను. నాథా! నిజంగా, నిజంగా నన్నొంటిగా విడిచి వెళ్ళిపోరా?— చెప్పరూ?

సి: సఖీ! ఉండిల్లు. ఉండిల్లవూ. మన ప్రేమ చిరకాలం తియ్యగా ఉండేట్లు వెలిగి మనకి?.... నీ కలలు—ఏదో రాబోవు మహత్తరమైన అనుభవాలకి సూచన అనుకుంటున్నాను— నిప్పు గమనించటం లేదూ—ఏనాటినుంచో—ఎవరి గని హృదయాలకోసం నా హృదయం తపిస్తూంటే, నా వని కానీ దుఃఖాలు నన్ను అలజడి పరుస్తూంటే, నా భావాల్ని పట్టుకోన వీలౌతూంది నాకు; ....ఇదొక మహత్తర యజ్ఞమనుకో. ఈ యజ్ఞంలో మనం ఏ త్యాగానికైనా సిద్ధపడితే, కోటి లోకంతోపాటు మనకికూడా వొక భూతల స్వర్గం నిర్మించుకోగలుగుతాం— వొక సంతత సంత థామం....సఖీ....మన దుఃఖాలవల్ల ప్రపంచ సుఖాలు ఏపాటి కొంచెమైనా కమింపగలిగితే— మనం ధన్యులం సుమా! ఉండిల్లు—(చిరునవ్వుతో) హాయిగా నిద్రపో.

(సౌమ్యమూర్తి పోదువో....అనుపాట నెమ్మదిగా వినిపిస్తుంది)

సి: వస్తున్నా, వస్తున్నా. తరుణం సమీపించింది. సుఖంగా నిద్రిస్తున్నావా— రాణీ, నీ తియ్యని పెదవుల అజ్ఞ శిరసావహిస్తున్నాను.... నిరవ గభీరాకాశంలో నిశ్చల సందేశం— అదుగో! ఇందుకే నేను ఇన్ని రేయిళ్ళు గడిపాను........ఆ మణిమకుటం, ఆ దండం, ఖడ్గం—రాజ చిహ్నాలు ఏమీ నా కక్కరలేదు. సింహాసనయం. నా రథ చక్రాలు ఖడ్గధారితో రక్తసిక్తాలయి, నా పేరుగాథలు భూమండలమంతా భయంకరంగా ధ్వనించ నక్కరలేదు .... వంశపరంపరాగతమైన యీ సింహాసనం నాకు వద్దు. జన్మపరంపరాగతమైన సర్వమానవ ప్రేమ సింహాసనం నాది దానికోసం ఈ రాజ్యం త్యజించేస్తున్నాను. నా రాణీ—రాణీ—యశో—యశోదా! నీ వియోగం దుస్సహం. మా ప్రణయఫలం—చిన్ని రాహుల్ని— రాహులా, నిన్ను వదలడం దుస్తరం....అయినా— భార్యా, బిడ్డ, తండ్రీ యెవరైనా సహించి త్యజించవలసిందే. అనంత ప్రపంచంకోసం ఈ మహా ప్రస్థానం.

(వైతాళిక గీతి)

పొలపూచ పర్వతముపై ప్రాలి నవ్వళించినదిదే
వాలవ నామింత భూమినయి చిరునవ్వు
చిందించినదిదే

వేగుచుక్క ఆకల్లు మాడ్చుల వేపటలో
రాగశాటి పీనరిల్లు అంచుల జానటలో
పొలపూచ పర్వతముపై ప్రాలి నవ్వళించినదిదే

సి: ఛన్నా, ఛన్నా లే లే. త్వరగా కంఠకాన్ని తీసుకురా.

ఛ: ప్రభూ....అపరరాత్రి. మార్గం అంధకారమయం.

సి: ఓస్. మెల్లగా, అశ్వాన్ని తీసుకురా వేగం చూడు— బంగారు రేకుపోలవంటి రాజసౌధాన్ని విడిచే తరుణం ఆసన్నమయింది.

ఛ: అ... అ...

సి: మానవ సౌఖ్య స్వేచ్ఛార్థం. సతాన్ని స్వేచ్ఛకై ఇంక స్వేచ్ఛా నిర్గమనం.

ఛ: యువరాజా! జనసకాలంలో జ్యోతిష్కులూ, జ్యోతిష్కులూ అంతా సార్వభౌముడవౌదువన్నారే. శుద్ధోధన మహారాజు పుత్రుడు సింహాసనం త్యజించి భిక్షాపాత్రతో దేశాలు తిరుగుతారా?

సి: నేనందుకే జన్మిస్తే. ఈ సింహాసనం కోసం జన్మించలేదు ఛన్నా: ఇటువంటి సామ్రాజ్యాలు వేనవేలు కలిసినా నేను ప్రేమించే సామ్రాజ్యం కానేరదు. అశ్వాన్ని ప్రతి వస్తువూ, జీవీ, వ్యాధ్యులోకాతీతం. పోయి కంఠకాన్ని తీసుకురా.

ఛ: యువరాజా! వాత్సల్య సముద్రుడైన మహారాజు, మీరే స్వర్గమనుకొను యువరాణీ— తొలికాన్పు శిశువు — అఖండ పరిజనం — వీటి అనురాగ బంధాలన్నీ ఒక్కసారి త్రెంచివేసి—

సి: వద్దు — వద్దు, మిత్రమా! ఆ ప్రేమ నా స్వతం కాదు—స్వార్థపూరితం, సంకుచితం. అంతకంటె అతిశయమైన—సర్వమానవ ప్రేమన్ని ప్రేమతో—శరీర సంబంధమైన బంధము ల్ని పరిత్యజిస్తున్నాను. పోయి అశ్వాన్ని తీసుకురా.

ఛ: చిత్తం. (గుర్రపు డెక్కలు)

సి: శ్వేతకంటకా, యూరి యూరి సీమలకి సువేగంతో యెగిరిపో ఛన్నా, జ్యోతిర్మయాన్ని మయెదాకా, బంధు విముక్తి కొరకు దెబ్బ— వాడికి. (గుర్రపు డెక్కల చప్పుడు నానాటి పోతుంది క్రమంగా)

అంతర్వాణి:

ఈ యుదుట పిల్చుకొని రా వెలుగు పిలిచేనో
ఏగు మోయి పదిరుకా ఇటుపేది నాగుసాయా
పదికుదా
ఏ కొనకు సాగేవో ఆ దెసనె ప్రోగొను
అకా ప్రశాంత కిరణాలు వాగొను అమృతవాణీ
పురాణాలు
ఇదిలలో ఏదిలంటి మరుగుతాలు మంట
మనుజ హృదయాల పెను మంట, కలదింక
కినలు నీ కను కొసలలు;
ఆగముల్లోపలి వంత మనసులోపలి చింత
తొలగించ నీ యాత్ర కంతు యుగయుగ
మ్ములను జన్మింప నీ వంతు;
ఈ యాత్ర వలదంచు ఎవరు పలికేరు
ఎవరు నిన్నాపగలవారు లోకాని కేవరు
సంతాప మోపారు; ఈ యుదుటు

Edited, Printed and Published by NARLA VENKATESWAR RAO, at the "Indian Express" Press, Old Madras Club Compound, Club House, Mount Road, Madras.